

Beslut att inleda förundersökning avseende förtal av avliden

Det har till Åklagarmyndigheten inkommit två anmälningar avseende serien ”Den osannolika mördaren”, som visas på Netflix. Anmälningarna avser förtal av avliden vad gäller den person som i serien utpekats som Olof Palmes mördare. I serien utpekats Stig Engström med namn som den person som mördade Olof Palme.

Ärekränkingsbrotten regleras i 5 kapitlet i brottsbalken. Av intresse här står följande i 5 kapitlet:

5 kap. 1 §

Den som utpekar någon såsom brottslig eller klandervärd i sitt levnadssätt eller eljest lämnar uppgift som är ägnad att utsätta denne för andras missaktning, dömes för *förtal* till böter.

Var han skyldig att uttala sig eller var det eljest med hänsyn till omständigheterna försvarligt att lämna uppgift i saken, och visar han att uppgiften var sann eller att han hade skälig grund för den, skall ej dömas till ansvar.

5 kap. 4 §

Förtal av avliden skall medföra ansvar enligt [1](#) eller [2 §](#), om gärningen är sårande för de efterlevande eller den eljest, med beaktande av den tid som förflutit sedan den avlidne var i livet samt omständigheterna i övrigt, kan anses kränka den frid, som bör tillkomma den avlidne.

Utifrån vad som anges i de två anmälningarna finns det anledning att anta att brott har begåtts.

Förundersökning avseende förtal av avliden inleds.

Zilla Hirsch

Expediering till

Esbjörn Öljansson
Carl-Henrik Johansson

Netflix-serien "Den osannolika mördaren" - <https://www.netflix.com/se/title/81330077> - innefattar/utgör ett solklart fall av förtal av avliden enligt 5 kap. 4 § brottsbalken och 7 kap. 3 § 2 st. tryckfrihetsförordningen, riktat mot den utpekade Palmemördaren Stig Engström.

Detta är en juridisk självklarhet, trots en kort brasklapp i första avsnittets början och en knappt läsbar brasklapp i slutet av varje avsnitt. Sådana brasklappar brukar ingalunda godtas i Justitiekanslerns praxis (jfr t.ex. Justitiekanslerns beslut 2014-11-26, dnr 9020-14-30), särskilt som rena antydningar om grova brott tvivelsutan också utgör förtal enligt svensk rätt (jfr NJA 1966 s. 565, Hovrättens över Skåne och Blekinge dom 1993-03-16 i mål nr B 969/91 och Göta hovrätts dom 2011-06-01 i mål nr FT 2522-10 - se även prop. 1962:10, s. B 146). Att ett utpekande sker i skönlitteratur har aldrig utgjort ett hinder mot en fällande dom för förtal eller förtal av avliden (se t.ex. SvJT 1970 ref. s 2 och NJA 1959 C 203), och samma resonemang bör tillämpas på den typ av (av verkligheten "inspirerad") fiktion som det här rör sig om.

"Den som visar en enskild person på film får anses därigenom lämna de uppgifter om denne som filmen förmedlar" (NJA 1992 s. 594). Anklagelsen att någon har mördat statsministern utgör tveklöst förtal i teknisk mening enligt 5 kap. 1 § brottsbalken. Utpekandet torde dock i ett seriöst sammanhang kunna anses vara försvarligt (jfr RH 2002:39), även om det knappast är det i denna typ av underhållningsproduktion. Det saknas likväl skälig grund för (det i serien tydliga och omedelbara) påståendet att Engström mördat statsministern, och inte heller åklagaren Krister Petersson, som lade ned förundersökningen, ansåg att bevisningen hade räckt för åtal mot Engström om denne varit vid liv (se <https://www.dn.se/nyheter/sverige/aklagaren-jag-skulle-inte-ha-vackt-atal-med-detta-underlag/>). Det kan överhuvudtaget inte beläggas exempelvis att Stig Engström hanterat ett vapen under den aktuella perioden.

Vissa uppgifter - som att Stig Engström skulle ha gjort sig av med kläderna han bar på mordnatten inför ett polisförhör - saknar helt stöd i kända fakta, och påstås inte heller i den bok som ligger till grund för serien. Detta i sig är en grov anklagelse mot Engström om att ha manipulerat med bevisningen rörande statsministermordet.

Med hänsyn till den uppmärksamhet som utpekandet fått och vad det rör, måste grovt förtal anses vara för handen. Utpekandet kränker den frid som bör tillkomma den avlidne Stig Engström.

Eftersom rör sig om en händelse av stor betydelse för svenska folket - mordet på rikets statsminister - och ett allvarligt och grovt utpekande av (tillika ett karaktärsdåd på) en avliden person, som även (i en klart mildare form) starkt kritiserats av Justitieombudsmannen (se JO:s beslut 2021-06-22, dnr 6673-2020), måste ett åtal för grovt förtal av särskilda skäl anses vara påkallat från allmän synpunkt. Så är särskilt fallet i och med att Stig Engström vid sin död inte kan anses ha varit någon offentlig person i riket och därtill saknar efterlevande make, bröstarvinge, förälder eller syskon i livet. Jfr även vad den efterlevande f.d. makan framför i <https://www.svt.se/kultur/stig-engstroms-exfru-om-netflix-serien-ett-personangrepp>. Filmmediet har, som bekant, betydligt större genomslagskraft än t.ex. en bok eller en artikel. Det är särskilt i fall då efterlevande saknas som den allmänna åtalsrätten får betydelse (se 1 LU 1967:10, s. 8). I ett fall som detta framstår det, enligt min uppfattning, närmast som en plikt för Justitiekanslern att ingripa med allmänt åtal. Här rör det sig om en betydligt grövre anklagelse än tidigare fall i publicerad JK-praxis (t.ex. JK:s ärenden 8455-12-32 och 4651-92-30), och, som sagt, en avliden vars anhöriga inte rättsligt kan freda hans frid, minne och ära från angrepp.

Det är säkerligen så att Netflix-serien enligt gällande rätt inte kan angripas enligt yttrandefrihetsgrundlagen på grund av att den av en eller annan anledning oskäligt betraktas som en "utländsk" produktion, på liknande sätt som TV3-sändningar i NJA 2005 s. 884. För det fall att serien dock kan angripas enligt svensk grundlag vädjar jag till Justitiekanslern om ett sådant ingripande.

Utpekandet (dvs. uppgifter om att Stig Engström, som namnges, 1. ljuger om sin roll under mordnatten, 2. höll i ett vapen, 3. sammanträffade med makarna Palme på ett sätt som bara mördaren kan ha gjort och 4. flydde från mordplatsen, uppgifter som - tillsammans med texten "MURDERER?" - starkt antyder att Engström är mördaren) förekommer emellertid även i trailern för serien, som förekommer på denna grundlagsskyddade webbplats med ansvarig utgivare: <https://www.tv.nu/program/den-osannolika-mordaren>. Den återges även på andra webbplatser, som <https://feber.se/film/ordentlig-trailer-for-den-osannolika-mordaren/430231/>, vars juridiska status jag inte förmått utreda. Rykten/påståenden om allvarliga brott, som framförs eller sprids vidare utan att gendrivs, innefattar som bekant förtal (jfr NJA 1966 s. 565 och NJA 1990 s. 231). Så måste vara fallet även om det rör sig om reklam och kommersiell spekulation (jfr Göteborgs tingsrätts dom 2018-04-24 i mål nr B 3682-16, om hets mot folkgrupp på ett skivbolags webbplats). Allmänt åtal bör därför väckas mot de grundlagsskyddade medier som själva spritt serien eller dess trailer.

Snus är snus och strunt är strunt, om ock i pseudohistorisk underhållningsteve.

Mariehamn den 13 november 2021,

Esbjörn Örjansson